

Körfez’de Kültür Politikasının Gelişimini Anlamak: Doha ve Dubai Üzerine Bir Değerlendirme

Understanding the Development of Cultural Policy in the Gulf: An Evaluation of Doha and Dubai

Oytun DOĞAN*

Öne Çıkanlar:

- Araştırma kültür politikaları kavramını incelemeyi amaçlamıştır.
- İnceleme için Körfez bölgesinden Doha ve Dubai kentleri seçilmiştir.
- Araştırma, kentleri sanat ve müze yatırımlarının değerlendirilmesiyle sınırlandırmıştır.
- Böylece kültür politikası kavramının Batı-dışı kullanımının anlaşılması sağlanmıştır.

Öz: Kültür politikaları, kültürün sadece sanat yönetimi açısından değerlendirilmesi değil gelişme, üretim ve pazarlama açısından ele alınması olarak addedilir. Kültür politikaları, kültür yönetimine ilişkin iktidar toplum ilişkilerinin düzenlenmesinde uygulanan politikalardır. Kültür politikaları kent kimliğine bağlı olduğu gibi ekonomiye ilişkin politikalar da olmuştur. Araştırma, küreselliğe ilişkin gelişen kültür politikalarını örneklem üzerinden değerlendirecektir. Bunun sebebi yeraltı yatırımlarından kaynaklı servete sahip ve nüfus yoğunluğu az olan kentlerin kültür politikalarını incelemektir. Bu açıdan örneklem olarak Doha ve Dubai kentleri seçilmiştir. Ayrıca bölgenin en fazla turist çeken merkezleri olması ve en çok turizm harcamasının yapıldığı kentler olması örneklem seçiminde etkili olmuştur. Araştırma benzer ekonomik refaha sahip kentlerin kültür politikalarını ele alarak uygulama farklılıklarını değerlendirmiştir. Bu değerlendirmede Dubaileşme ve Dohalaşma olarak iki kavram kullanılmış ve kültür politikalarının bu açıdan ele alınması amaçlanmıştır. İnceleme, Körfez fütürizmi olarak da literatüre geçen büyük yatırım ve mimari faaliyetlerin kent kimliği ve kültürü üzerindeki etkisini değerlendirecektir. Araştırmanın çerçevesi kültür politikalarının müzeler ve sanat yatırımlarının değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır. Sembolik etkileşimcilik bu minvalde araştırma ve çözümleme aşamasında referans alınmıştır. Kentlerin görsel kültürünün dönüşümü kültür kurumlarının kent sosyolojisi ve sanat sosyolojisi bağlamında incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Müze, Kültür Politikaları, Doha, Dubai

Highlights:

- The research aims to analyse the concept of cultural policies.
- Doha and Dubai cities from the Gulf region were selected for the study.
- The article limited the artistic activities of these cities to the evaluation of museum investments.
- Thus, the non-Western use of the concept of cultural policy was evaluated.

Abstract: Cultural policies have become where culture is addressed not only in terms of art management but also development, production and marketing. These policies are implemented to regulate power-society

* Dr., Marmara Üniversitesi Rektörlüğü, İstanbul, oytun.dogan@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4180-5708

relations regarding cultural management. Cultural policies have been linked to urban identity, as well as economic policies. This analysis discussed cultural policies in relation to globality. The reason for this is to examine the cultural policies of cities with wealth derived from underground investments and low population density. In this respect, the cities of Doha and Dubai were chosen as examples. In addition, being among the most tourist-attracting destinations and being among the cities where the highest tourism expenditure is made was a crucial and effective factor in the selection of these cities as case studies. This article analysis the differences in implementation by considering role of the cultural policies of cities with similar economic prosperity. In this evaluation, two concepts, Dubaization and Dohaization, were used to frame this comparison, and the study aims to discuss cultural policies from this perspective. This analysis, will evaluate the impact of large investments and architectural activities, also known as Gulf futurism, on urban identity and culture. The framework of the research is limited to the evaluation of cultural policies; museums and art investments. Symbolic interactionism was taken as a reference in this respect during the research and analysis phase. The transformation of the visual culture of cities was revealed by analysing cultural institutions in the context of urban sociology and sociology of art.

Keywords: Art, Museum, Cultural Policies, Doha, Dubai

Summary: Cultural policies include not only the evaluation of culture in terms of art management, but also its development, production and marketing. These policies are applied in the organisation of power-society relations related to cultural management, and they are intertwined with urban identity and economic policies. The study deals the concept of cultural policy and analysed the role played by these policies in the global era, specifically through the lens of global cities in the Gulf region. This analysis evaluated the cultural policies developed in line with globalisation through the cities that aim to globalise. The cities selected for this purpose were the cities of the Gulf region with global characteristics. The reason for this is to analyse the cultural policies of cities with low population density and wealth arising from underground investments. In this respect, Doha and Dubai cities were selected as the sample. In addition, the fact that they are the centres that attract the most tourists in the region and the cities where the highest tourism expenditures are made has been effective in the selection of the sample. This article analysed the cultural policies of cities with similar economic prosperity and discussed the differences in implementation. In this evaluation, two concepts, Dubaisation and Dohaisation, were used to address cultural policies from this perspective. The study analysed the impact of major investments and architectural activities, also referred to as Gulf futurism, on urban identity and culture. The framework of the research is limited to the analysis of cultural policies, museums and art investments. Gulf museums have created a national brand and have become globalised institutions. The soft power function of cultural heritage is also effective in this. Understanding the development of cultural policies in the Gulf requires analysing the role that cultural policies have played politically since the 20th century.

Symbolic interactionism is taken as a reference in this respect during the research and analysis phase. The transformation of the visual culture of cities has been realised by examining cultural institutions in the context of urban sociology and art sociology. As a result of the research, it was observed that although the two sampled cities had similar economic prosperity, the policies they implemented as cultural centres differed. Doha has invested heavily in art purchases and museum architectural design but has also incorporated regional and local identity into urban planning. For example, “The Museum of Islamic Art” building was constructed by emulating the architecture of the Ibn Tulun Mosque of Cairo. On the other hand, Dubai, as a global trade centre, has ensured that art and museum investments are related to globalisation. For instance, “The Museum of the Future”, as a postmodern architectural design, is designed to be included in the global world beyond regionalism. This article aims to develop regional models applicable to Turkish academic literature in the interpretation of cultural policies in the global era. In this way, it is thought that these references to be used in cultural research will contribute to local/regional knowledge production.

Giriş

Kültür, toplum yaşantısını ve ilişkilerini belirleyen temel bir referanstır. Kültürün politik olarak gelişimi İkinci Dünya Savaşı sonrası devletlerarası ilişkiler ve üretim ilişkilerinin değişimi belirlemiştir. Neoliberal politikalar bu süreçte kültürün bir tüketim unsuru olarak görülmesini sağlamıştır. Araştırma kültür politikalarını toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan ele alacaktır. Kültür politikalarının küresel dönem tarihiyle incelemesi için küresel dönemde öne çıkan iki merkez, Doha ve Dubai kentleri seçilmiştir. Araştırma, kültür politikası kavramının değerlendirilmesiyle örneklemin bu yörüngede anlaşılmasını amaçlamıştır.

Sıra	Şehir	Ülke/Bölge	Uluslararası Turizm Harcamaları
1	Dubai	BAE	\$29.42M
2	Doha	Katar	\$16.79M
3	London	İngiltere	\$16.07M
4	Makao	Çin	\$1.58M
5	Amsterdam	Hollanda	\$13.59M

Fig. 1. Uluslararası Ziyaretçilerin En Çok Harcama Yaptıkları Şehirler

Araştırma için seçilen kentler ifade ettikleri imgeler aracılığıyla yorumlanmıştır. Bu açıdan Doha’nın başkent olması ile Dubai’nin başkent olmamasının karşılaştırma açısından negatif bir etkisi bulunmamaktadır. Bunun sebebi başkent olmasa da Dubai’nin kent olarak kendi kültür politikalarını uygulayabilme özerkliği olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte bu iki nokta 2022 yılında Körfez’de en fazla turist çeken ve harcama yapılan kültürel merkezler (Fig 1) (Fernandes 2023) olarak benzeşmiştir (Shoup 2022, 129). Ayrıca Doha ve Dubai’nin kültür ve miras yönetimi açısından önemi yumuşak güç endekslerinde de (Fig. 2) (BrandFinance 2024) görülmektedir. Doha, Katar’ın (Qatar) başkenti ve kültürel yatırımların merkezi olmuştur. Dubai ise Birleşik Arap Emirlikleri’nin başkenti olmamasına rağmen Emirliğin en küresel kentidir. Bu iki noktanın bölgesel merkez rolü oynamada gösterdikleri istek bölgenin tarihi başkentlerinin ekonomik ve siyasi bağlamda hegemonik üstünlüklerinin azalması sayesinde gelişmiştir (Kluijver 2013). Bu istek, Körfez bölgesinin tüm kentlerinin ana amacı olsa da Dubai ve Doha uygulamış olduğu kültür politikalarıyla bölgenin diğer ülkelerinden ayrılmış ve örnek alınmıştır.

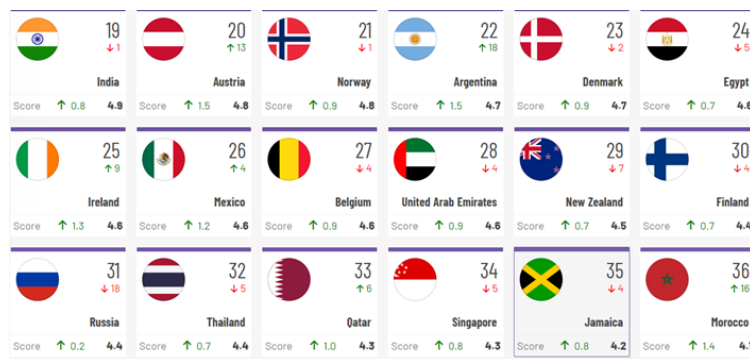

Fig. 2. Küresel Yumuşak Güç Aracı Olarak Kültür ve Miras 2023 Endeksi

Araştırma, yerellik ve küresellik bağlamında kültür politikalarını inceleme amacı taşıdığından örneklem bu yörüngede ele alınmıştır. Araştırma evreninin bu kentler özelinde seçimi ve çözümlenmesi nitel araştırmalara dayanmıştır. Toplum açısından kentlerin görsel kültürünün dönüşümü kültür kurumlarının kent sosyolojisi ve sanat sosyolojisi bağlamında incelenmesiyle ortaya çıkarılmıştır. Bu, mimari ve kültürel imgelerin anlamının değerlendirilmesidir. Sembolik etkileşimcilik bu minvalde araştırma ve çözümleme aşamasında referans alınmıştır. Araştırmanın

kapsamı kültür politikalarının sanat ve müzeler çerçevesinde yorumlanmasıyla sınırlandırılmıştır. Bu sayede kültür gibi geniş bir anlamı olan kavramın uygulanabilirliği sağlanmıştır. Körfez’de kültür politikalarının gelişimini anlamak kültür politikalarının 20. yüzyıl ile birlikte politik olarak oynadığı rolü incelemeyi gerektirmiştir. Bu açıdan ilk olarak kültür politikalarının gelişiminde neoliberal dönem ve politikalarının etkisiyle Körfez’de bu politikaların uygulanmasının anlaşılması sağlanacaktır.

Kültür Politikalarının Gelişimi ve Körfez’deki Yansıması

Kültür politikalarının önemi kültürün yönetilebilir bir süreç olduğunun anlaşılmasıyla başlamıştır. Bu süreç, 1950 ve 1960’larda “kültürel değişim” ve “kültürel ilişkiler” olarak da adlandırılmıştır. Britanya Sanat Konseyi (1946), Kanada Sanat Konseyi (1959), Fransa Kültür Bakanlığı (1959), Birleşik Devletler Ulusal Sanat Vakfı (1965) sürecin politik bir araç olarak gelişimini göstermektedir (Paquette & Beauregar, 2018, 21-24). Bu durum gelişmiş ülkelerin yaratıcı endüstrilerini bir ilerleme aracı olarak göstermesini de sağlamıştır. Gelişme, kültür ile birlikte değerlendirilerek gelişen ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki hegemonya kültür yönetimi aracılığıyla yayılım göstermiştir (Oakley & O’Connor 2015, 6). Örneğin, sanatçılar küresel düzlem içinde dünyanın her yerinde üretim yapabilme imkânına sahipken sanat üretimleri çoğunlukla gelişmiş ülke merkezlerinde gerçekleşmiştir (Bell & Oakley 2015, 5).

Kültür politikaları, neoliberal dönemde ekonomiden ayrı düşünülmemek üzere bir meta olarak kullanılmıştır. Bu durum, kültürün sadece ekonomik bir araç olarak görülmesi dışında toplumları etkileme gücünden kaynaklıdır. Örneğin, sanatın gündelik hayattaki rolü modern dönemde artmıştır. Bireyin müzik, moda, televizyon ve film gibi günlük yaşam içinde deneyimlediği sanatsal etkinlikler öncesine oranla daha fazla anlam ifade etmiştir (Oakley & O’Connor 2015, 11-25). Kültür politikası yerelliğe ilişkin olduğu gibi küresel bir amaç da taşımıştır. Süreç kültürün uluslararası ilişkilerle bütünleşmesini sağlayarak kültürel etkileşimin farklı araçlarla uygulanmasına neden olunmuştur. Bunlar (Thorsby 2010, 157); kitap, CD ve sanat eserleri gibi somut kültürel üretimler; televizyon programları, film ve müziğin kullanımı; uluslararası işçi hareketlerinin kültür endüstrisini etkilemesi (sanatçı hareketliliği); müze ve galeriler arasındaki etkileşim, uluslararası kültür diplomasisinde “yumuşak güç” aracı olması; uluslararası kültürel turizm aktiviteleridir.

Kültür politikası kent ve kentlilik bilincinin oluşumunda merkezlik ve sağladığı fırsatlar açısından önemli olmuştur. Bu fırsatlar ekonomik değer olarak yorumlandığı gibi ekonomi politikası dışında da değerlendirilmiştir. Bundan dolayı kültür politikasının bir ayağını ekonomi temelli kültür endüstrisi diğer ayağını ise sosyoloji ve antropolojiye ilişkin değerlendirilmeler oluşturmuştur. Örneğin, kentlerin kültürel zenginliği sokaklarındaki sanat aktivitelerinin kalitesiyle ölçülmüştür. Kentlerin küresel kültürel göstergeleri de bu çerçevede düşünülmüştür. Bu göstergeler özellikle Küresel Kuzeyi oluşturan ülkelerin kültür simgeleri olarak yayılmıştır. Küreselliğe ulaşmak isteyen ülkeler benzer küreselleşme politikalarını izlemiştir (Oakley & O’Connor 2015, 201-208).

Kolonyal ve emperyalist dönemde kültür nesnelere ilhak edilmesi süreci kültür politikalarının Batı-dışındaki inşasının Batı’dan farklı olmasına neden olmuştur (Miller ve Yúdice, 2002, 133-135). Bunun sebebi simge olarak seçilen kültürel imgelerin postkolonyal bir direniş aracı olarak seçilmesidir. Bu olgu, Batı-dışı kültürel politikaların yörüngesini de belirlemiştir. Fakat tüketim kültürünün yayılımı ve neoliberal politikaların artan etkisi Batı hegemonyasının kabuk değiştirip uygulanmasıyla sonuçlanmıştır. Örneğin, küresel şehirler; alışveriş merkezleri, müze ve galerileriyle birbirleriyle aynılaşıma eğilimine girmiştir (Zukin 1998, 827).

Kültür diplomasi kolonyalizm, emperyalizm ve propaganda ile kurmuş olduğu ilişki nedeniyle olumsuz bir anlam taşımıştır. Bunda dominant ülkelerin kültürel değerlerini diğer ülkelere aktarma eğilimi de etkilidir (Nisbett 2012, 558). Kültür politikaların Batı’dan Doğu’ya ya da Kuzey’den Güney’e hareket eden politikalar olduğu gözlenmiştir. Örneğin, 1980’ler ile birlikte kültürün ekonomiyle ilişkisi Batı modeli temel alınarak uygulanmıştır. Kültürün sadece profesyonel ya da yöneticiler tarafından uygulanması yanında yerel aktörler tarafından da uygulanabileceği Batılı modeller aracılığıyla görülmüştür (Bendixen 1994, 132-135). Kültür politikalarının yerelliğe etkisi doğrudan ve dolaylı ekonomik fayda oluşturmuştur. Doğrudan etkisi, kültür kurumlarında çalışanlar ya da bu mekânlara eser üreten sanatçılar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Dolaylı etkisi ise kültürel ziyarete bulunmanın ulaşım, konaklamaya ve yemeğe para harcama eğiliminde gözlenmiştir (Hansen 1995, 310). Bu noktada kültürel akışa Körfez’den verilebilecek en önemli örnek Louvre Abu Dabi olacaktır. Abu Dabi şehri Louvre markasına sahip olmak için büyük bir yatırım yapmıştır. Bunun neticesinde 30 senelik bir ad kullanım hakkı elde etmiştir. Örneğin, bu karar sonrası Louvre direktörü Jean-Luc Martinez, Louvre Abu Dabi için “Burası bir Avrupa Müzesi değil; Afrika, Avrupa ve Asya arasında dünyanın izleneceği bir noktadır” diye belirtmiştir (Litova 2020, 195-198).

Mirasa dayalı kültür üretimi kültür kurumlarının oluşumunda ve politikaların belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Ülke iktidarları bu açıdan kültürü ulusal mirasa dayalı oluşturma amacı taşımıştır (Turner 2015, 535). Küresel çağda bu imge küresel açıdan tanınırlık sağlayan semboller üzerinden inşa edilmiştir. Bu, politik olarak küresel demokratik değerlere yönelik kültür politikalarının yumuşak güç olarak çevreye yayılımını kolaylaştırmıştır (Karvelyte 2018, 256). Körfez ülkelerinin bu bağlamda kültürü uluslararası bir tanınma aracı olarak kullandığı belirtilmelidir. 1960-1970’lerden sonra İngiliz sömürgesinden kurtulan Körfez ülkeleri 40-50 yıl içinde fiziki olarak ülkenin topoğrafyasını, şehir planlamasını değiştirmiş kültür, eğitim vb. kurumları da bu yörüngede oluşturmuştur (Mirgani 2021, 322). Bu açıdan modernleşme ve büyüme bölge merkezlerini küresel şehirler hâline getirmiştir. Birkaç on yıl öncesinde kadar çöl olan bir topoğrafya büyük binalar, gece gündüz parlayan ışıklar ile çok hızlı bir değişim yaşamıştır. Araştırma sürecin kültür politikaları bağlamında nasıl geliştiğini anlamaya yönelik olacaktır. Şehirlerin yaşadığı dönüşüm, şehir planlaması, mimarisi ve kültürel simge yapıların seçiminin anlaşılmasını sağlayarak çözümlenmesini amaçlamaktadır. Şehirlerin kültür politikalarının uygulama yöntemindeki farklılıklar bu açıdan temel belirleyici olmuştur.

Bu uygulamalar temel olarak kamu diplomasisinde yumuşak güç aracı olarak müzenin ve sanat aktivitelerinin kullanımıyla küresel dünyada sahip olunan ekonomik gücün kültürel güç merkezlerine dönüşümünün amaçlanmasıdır. Bu noktada amaçlanan dönüşümün önünde aşılması gereken engellerin bilinciyle hareket edilmiştir. Örneğin, Fransız kamuoyunun Emirliklerde Fransız müzelerinin varlığını üç açıdan eleştirisi sürecin anlaşılmasını sağlayacaktır. İlk eleştiri Louvre ve Orsay Müzeleri’nin Sen Nehri taşkını gibi risklere karşı yetersiz olduğuna dayanır, buna göre Emirlik’te yapay olarak inşa edilen adalardaki müzelerin sahip olduğu eserlere koruyuculuk yapamayacağıdır. İkinci olarak Körfez müzelerinin inşasında çalışan işçilerin suistimal edilmesi algısı Batı kamuoyunda eleştiri sebebi olmuştur. Son olarak, Fransız müzelerinin Emirlikte olmasının Fransa’ya kazanımının ekonomik olması dışında kültürel olarak herhangi bir yararının olmayacağına yönelik gelişmiştir (Graebner 2014, 196-197). Bu algı küreselleşme ile de birleşince Körfez ülkelerinin Batılı bakışla ortaklık kurabileceği müzeleri bir kültür politikası aracı olarak sahiplenmesi ve kullanması anlaşılacaktır.

Doha ve Dubai: “Çölden” Küreselliğe Bir Yolculuk

Doha ve Dubai’nin kültür politikası her iki kentin modernleşme sürecinin incelenmesiyle

anlaşılacaktır. Bu kumlarla kaplı bir çölde vaha olarak gelişen kentlerin yolculuğunu izlemek de olmuştur. Katar asıllı Sofhia al-Mara'nın (1980) otobiyografik özellikler taşıyan *The Girl Who Fell to Earth* kitabında bu süreç babasının kuşağı özelinde anlatılmıştır. Bu kentlerde televizyon kulelerinin minarelerden daha uzun olması/olmaması tartışmalarının yaşandığı topraklarda (al-Maria 2012, 9-10) şuan dünyanın en uzun binaları vardır. Bu durum modernleşme sürecinin getirdiği yeniliklerin insan hayatına olumlu olduğu kadar kültür ve gelenek açısından “teknokötümser” olarak da yorumlanmasına sebep olmuştur (Frangos 2017, 2). Körfez modernliği bu açıdan geleneksel yaşamı dönüştürme amacı taşımış ve insanların günlük hayatını değiştirmiştir.

Araştırma, kültür politikaları açısından sanat ve müzelerin kullanımını incelemiştir. Körfez müzeleri ulusal marka yaratımı sağlamış ve küreselliğe yönelik kurumlar olmuştur (Excell 2016, 258). Bunda kültürel mirasın yumuşak güç işlevi olması da etkilidir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kültürel mirasın insanlığa ilişkin temel bir olgu olması ile de beraber düşünüldüğünde anlamlı olacaktır (Trötschel-Daniels 2022, 269-279). Örneğin, Katar Müzeleri girişimiyle Zubarah Kalesi 2013 yılından beri UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine girmesi Doha'nın kültürel bir merkez olduğunu dünya kamuoyuna göstermiştir (Kinzel & Tanaka 2015, 2). UNESCO Mirası Geçici Listesine 2012 yılında giren Dubai Koyu benzer olarak antik geçmişi olan kentin dünya insanlık tarihindeki önemini göstermektedir (UNESCO World Heritage Convention 2023).

Doha ve Dubai tarihte yerel liderler tarafından özerk olarak idare edilen merkezler olmasına rağmen bölge uzun yıllar başlangıçta Osmanlı sonrasında da İngiltere'nin hâkimiyeti altında kalmıştır (Fuccaro 2009, 44-47). İngiltere 1971'den sonra bölgeden çekilmiştir. Süreç içinde Doha ve Dubai büyük yatırım ve inşaa faaliyetleriyle küresel kentlere dönüşmüşlerdir (Rogan, 2017, 423). Dubai ve Doha'nın Orta Doğu'nun en zengin ilk beş kenti (Fig 3) arasında yer alması bu dönüşümün önemini göstermektedir (New World Wealth, 2023).

1	Dubai
2	Tel Aviv
3	Abu Dhabi
4	Doha
5	Riyad

Fig. 3. Orta Doğu'nun En Zengin Kentleri

Katar'ın başkenti Doha ülkenin merkez noktası olarak inşa edilmiştir. Katar için Doha modernleşmenin gösterileceği bir alan olarak kurgulanmıştır. Bu politikaların inşasında petrol üretimi belirleyici olmuştur. Elde edilen refah ile büyük boyutlu yatırımlar uygulanabilmiştir. Bu süreçte kentin sosyal yapısı değişmiş ve kente yoğun miktarda işçi gelmiştir. Gelen kişiler Batılı ve Batılı olmayan olarak ayrılmıştır. Batılılar kentin kurumlarında yönetici ya da danışman olarak görev almışlardır (Fromherz 2012, 11). Kent yatırımları ve kurumlarının oluşumunda Batılılar büyük rol oynamıştır. Buna karşı 2013 yılında Şeyh Temim tarafından Katarlaştırma (Qatarization) politikasıyla yönetici pozisyona Katarlılar getirilmiştir (Exell 2017, 20). Bu durum ülkenin kültür kurumlarında tam anlamıyla uygulanmadığı da belirtilmelidir.

Dubai de Doha gibi uzun yıllar İngiliz sömürgeci altında yönetilmiş küçük bir inci toplayıcılığı merkezidir. İnci petrolden önce Doha gibi Dubai'nin de temel geçim kaynağıdır. 1930'larda bulunan petrol ile bölgenin kaderi değişmiştir (Shoup 2022, 97). Birleşik Arap Emirlikleri, yedi farklı emirliğin birleşimi ve Abu Dabi'nin başkent seçilmesiyle oluşmuştur. Dubai, el-Maktum ailesi tarafından yönetilmektedir. Dubai diğer emirliklerinden farklı olarak ticarete önemli bir

liman kenti ve yabancı işçilere açık bir kent olmuştur (Shoup 2022, 105-110). Bu geçmiş, Dubai’nin küresel şehir ve ticaret merkezi olarak kendisini konumlandırmasında etkilidir. Dubai zenginleşmeden önce, bir inci toplama merkeziyken bile dışa açık bir politika uygulamıştır (Petti, 2008, 287). Süreç yeraltı kaynaklarıyla gelen zenginleşmeyle boyut değiştirmiştir. Dubai, küresel bir şehir olarak farklı kültürden varlıklı insanların bir buluşma noktası olan neoliberal bir kent imajı ortaya çıkarmıştır (Renard 2021, 76). Fakat bu imajın içindeki ikiliği Janus metaforu ile belirtmek uygun olacaktır. Çünkü Körfez ülkelerinin şehirleri dünyanın diğer büyük şehirlerinden farklı bir model ortaya koymuştur (Alraouf 2020, 22). Bu bir açıdan ilerlemeyi gösterirken bu hız kendi içinde tezatlık taşımış ve imgenin kendi kültür mirasıyla uyumlu olmamasına neden olmuştur. Bu, mekânın nesnelere doldurulan bir boşluk olmadığı duygusal bağlanmayla anlam kazanan bir yer olmasına ilişkin düşünüldüğünde anamlanacaktır (Köşker 2018, 80).

Yeraltı zenginliğine sahip ülkelerin sınırlarının tartışmaya açık olmaması gerekmiştir. Bu durum Körfez ülkeleri gibi mekân geçişkenliğinin yüksek olduğu alanlarda kontrolü gerekli bir olgu olmuştur. Özellikle 1930’larda petrolün bulunması ülke sınırlarının korunmasını temel problem yapmıştır (Zahlan 1978, 56). Bundan dolayı vatandaşların ülkeye aidiyetinin oluşturulması gerekmiştir. Vatandaşlık fikri ve kent kurumlarının inşasında sembollere dayalı üretim gerçekleşmiştir. Bu nedenle şehir planlaması ve seçilen yapılar modernliğe ilişkin oluşturulmuştur. Hem Doha hem de Dubai benzer modellerle “yokluktan” birer marka şehir ortaya çıkarmıştır. 20. yüzyıldan sonra metropollerin oluşumunda sanat ve kültür yatırımları şehir kimliği üzerinde temel derecede önem arz etmiştir. Bunda geçmişin ülke markalaşması eğiliminden uzaklaşıp mikro düzeyde belirli yörelerin (bölge, kent, kasaba gibi) markalaşması dönemine de geçiş etkilidir (Yayınoğlu & Susar 2008, 3). Örneğin, müzeler bu süreçte şehir kimliğine yönelik mimari yapılar olarak önem kazanmıştır (Hamnett & Shoval, 2003, 221-222). Doha ve Dubai dünyanın en zengin ve buna oranla az nüfus yoğunluğuna sahip kentleri olarak kültürel yatırımlarının ekonomik getirisinden daha çok kent kimliğine ve imajına yönelik oluşturulduğu belirtilmelidir.

Doha ve Dubai’nin modernleşme süreci modern şehir imgesinin iki anlam üzerinden tanımlanmasıyla aynı olmuştur. İlki endüstri şehri olması ikincisi ise modern mimari ve planlamanın uygulanabilmesidir (Gold 2019, 151). Bu model, Doha ve Dubai tarafından da uygulanmıştır. Ekonomi kenti olan her iki merkez ayrıca büyük yatırımlı şehir planı uygulamaları ve modern kurumlar oluşturmuştur. Bu, iki kentin rantıye devlet olan ülkelerin şehirleri ve sahip oldukları ekonomik gücü kullanabilmeleri sayesinde. Rantıye devlet, petrol gelirleri ile geçinen ülkenin katma değerli üretim yapmaması ve tek bir metaya bağlılığını ifade eden bir kavramdır (Beblawi 2016, 199). Bu ülkelerde yönetim çoğunlukla bir grup ya da aileye bağlı olmuştur. İktidarın uyguladığı politikalar yönetici ailenin ya da grubun istekleriyle şekillenmiştir. Doha ve Dubai’nin gelişimi de iktidar sahibi ailelerin hayalleri ölçeğinde ilerlemiştir. Fakat kentlerin modernleşme süreci benzer olsa da kullandığı araçlar farklı olmuştur. Araştırmada kentler, kültür politikaları göz önüne alınarak değerlendirilecektir.

Dohalaşma ve Dubaileşme

Anlamlandırma edimi için anlamlandırılan ve anlamlandırılan olarak iki ucun olması gereklidir. Hatta bu iki yapı arasında anlamlandırma işleminin kendisi de bir üçüncü öge olmuştur (Yılmaz 2019, 2). Dohalaşma ve Dubaileşme bu noktada adlandırılanın karşılığı olarak anlamlandırılan olmuştur. Her iki kentin birbirine yakınlığı hem aynı hem de farklı olmayı gerektirmiştir. İlk olarak Dubaileşme teriminin anlamı irdelenmelidir. Dubaileşme petrol gelirleriyle gelişen rantıye ekonominin bir ütopya alanı olmuştur. Hayal edilen yokluğun içinde bir varlığın ortaya çıkmasıdır. Dubai kapitalizmin gücünü gösteren önemli bir merkeze dönüşmüştür (Baysal 2016, 14). Maddi

refah yoksunluğu ortadan kaldırarak çölde pitoresk bir küresel merkez ortaya çıkarmıştır. Bu sürecin oluşumunda Dubai imgesi zenginliği ve refahı tanımladığı gibi olumsuz bir anlamlandırmayı da içinde taşımıştır. Bu, gökdelenler, büyük arabalar, pahalı markaların olduğu kentin 50 km çevresinde yokluğun devam etmesinin kendi içinde taşıdığı tezatlığındandır. Eğlence, turizm, tüketim merkezi olan bölgenin hedonist yaşamının taşıdığı zıtlık bu algıya sebep olmuştur (Carbonell 2016, 237). Fakat bu olgu neoliberal politika ve bu politikayı destekleyenler tarafından alkışlanmıştır. Örneğin, 2005’de Bill Clinton’ın Dubai’deki konuşmasında “Dubai’nin, İslam ve Batı medeniyetinin değerlerini ve kültürünün muhteşem bir birleşimi olduğu” vurgulanmıştır (Krane 2009, 350).

Dubai’nin modernleşme süreci tüm dünyayı etkisi altına alan tüketim açısından McDonalddlaşma¹ sürecinin (Ritzer 2011, 26-29) kent bağlamında örnek alınan bir modeli olmuştur. Büyük ve ihtişamlı yatırımlarla oluşturulan bu imge tanınırlık ve kabul sağlamıştır. Doha’da bu imge Dubai modeline yakın uygulansa da Sani Hanedanı Dubai modelini kopya etmekten ziyade yerelliğin önemini göz önüne alarak küreselliği yerellik ile birleştirerek bilgi inşasını gerçekleştirmiştir. Katar Ulusal Vizyonun hedefi küreselliğin yerelliğin yaratıcılığa etki etmesi ve bu sayede bir gelecek tasavvurunun oluşturulmasıdır. Süreç kendi özelinde Dubaileşmenin karşısından Dohalaşma olgusunu koymuştur (Alraouf 2016, 50-64). Bu durum kültür politikası açısından değerlendirildiğinde her iki kentin gelecek vizyonunun temelde benzer olduğu fakat uygulama yöntemlerinde farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşmaya örnek olarak kentlerin müze girişlerinde uyguladıkları ya da uygulamadıkları kıyafet kısıtlamaları gösterilebilir. Doha müzeleri bu açıdan yerelliğe uygun kıyafet giyilmesini web sitesi aracılığıyla duyurmuştur (Museums Qatar 2023). Buna karşın Dubai müzelerinde ziyaretçilere bu minvalde bir kısıtlama bilgisi sunulmamıştır.

Dubai’de Doha gibi aile temelli kararların alındığı bir hanedanlığın parçasıdır. Dubai’nin gelişimi Maktum ailesinin hayalleri çerçevesinde şekillenmiştir. Ekonomik ve finansal operasyonların merkezi olan emlak yatırımları temelinde inşa edilen bir kentin yolculuğudur. Bu bağlamda yeni Dubai üç temel üzerinden inşa edilmiştir. İlki 1968’de kabul edilen Dubai Kent Planı’na bağlı büyük inşaat faaliyetleri; ikincisi ekonomik bir serbest pazar alanı; üçüncüsü ise kültürlenme sürecinin ayırt edici büyük simge yapılarla kurgulanmasıdır. Palm Cumeyra gibi yapay olarak inşa edilmiş ada buna örnektir (Carbonell 2016, 230-233). Bu süreç “Dubai Markası” olarak da küreselliğe etki eden bir imaj oluşturmuştur. Dubai bu açıdan iki olgu üzerinden gelişim göstermiştir. Bunlar alışveriş ve hedonizmdir. Bunun Batılı beğeni açısından da inşa edildiği ayrıca belirtilmelidir. Örneğin, Palm Cumeyra’da yatırım yapanların %25’i İngiliz yatırımcılardır. İnşa edilen imaj Batılı beğeni kodlarına yönelik oluşturulmuştur. Örneğin, Dubai’de bir asansörde kullanılan afişlerde yakışıklı erkekler ve güzel kadınlar modern giysilerle lüksün tadını çıkarmış olarak gösterilmiştir. Bu aslında amaçlanan hedef kitle ile de ilgilidir. İmaj; güzel, seksi ve lüks üzerine yükselmiştir (Ali 2010, 33-41). Bir diğer önemli olgu Batılıların ülkedeki konumudur. Dubai’nin neoliberal bir ekonomi merkezi olması dünyanın birçok yerinden insanların çalışmak için geldiği merkez haline gelmesine neden olmuştur. Çalışan kişilerin geldiği coğrafya da önem taşımıştır. Kentteki yabancılar Batı’dan gelenler ve diğerleri olarak ayrılmıştır. Babası Lübnanlı annesi Fransız olan bir tenis hocası annesinin uyruğu nedeniyle (Fransız olmanın önemi bir değer olması) daha iyi pozisyon ve maaş aldığını belirtmesi buna örnektir (Renard 2021, 72).

Doha, Katar’ın başkenti olarak ülke nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı bir kenttir. Kent,

¹ McDonalddlaşma bir kavram olarak hazır yemek restoranlarının temelindeki ilkelerin, Amerikan toplumunun ve dünyanın geri kalan bölümüne egemen olma sürecini ifade eden bir kavramdır. Bkz. Ritzer 2011, 23

yeraltı zenginliği ile gelişen ülkenin modernleşme yolculuğunun merkezi olmuştur. Simge yapılar kültürel unsurlara dayanarak oluşturulmuştur. Kent kimliği küreselliğe uyumlu olsa da yerellikten kopmayarak toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir (Salama *et al.* 2016, 200). Bu, yönetici elitlerin yerelliğin önemini ve söylencesini kent kimliğine ilişkin uygulamasıdır. Doha bu açıdan kurumları ve mimari planlamasıyla toplumun modernliğini amaçlamıştır. Bu süreç toplumun küreselliğe uyum göstermesi ve Katar vatandaşlığının küresel değerlerle uyumlu olabileceğine yönelik olmuştur (Molho 2020, 753).

Doha: Çölün İnci’sinden Bir Kültür Başkentine Doğru

Kentler antik dönemden itibaren gelişimlerini insanların ihtiyaçlarına binaen oluşturmuştur. Bu antik dönemde korunaklı bir yer ihtiyacına yönelik iken zaman içinde ticaret merkezi ya da belirli bir üretim merkeziyle ilişkili gelişmiştir. Doha hikâyesinin başlangıcı Körfez’in kıyısında balıkçılık ve inci toplayıcılığıyla geçinen bir halkın mekânı olmasıdır. Bu açıdan bir yerleşim yeri olarak Doha zamanla Katar’ın merkezine dönüşmüştür. 1940’larda balıkçı kasabası, 1965’te bir kent ve 1970’lerden sonra ise başkent olmuştur. Başkent, inci toplayıcılığı merkezi olan bir köyden gelişen refah sayesinde evlerin klimalı olduğu, beş yıldızlı otellerle çevrili ekonomik bir merkeze dönüşmüştür. Bu süreç, 5000 nüfuslu bir coğrafyanın 2 milyona çıkışının da hikâyesidir (Fromherz 2012, 2).

Doha’nın hikâyesi Sani Hanedanı’nın hikâyesiyle aynı doğrultuda ilerlemiştir. Saniler petrol bulunana kadar ticareti düzenleyen bir aile iken yeraltı kaynakları sayesinde iktidarlarını büyüterek Doha’yı modern bir kent olarak inşa etmiştir. Katar çöllerle çevrili bir yarımada da olduğundan sınırların belirlenmesi önemli görülmüştür. Bu bedevi asabiyesinin² de bir mekâna bağlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Böylece kültür inşası ve ülkeye ait kimliğin doğal referanslara yönelik oluşması sağlanmıştır. Bayrak, marş, önemli günler ve simge mimari yapılar da bu açıdan oluşturulmuştur. Küreselleşme döneminde bağımsızlık kazanan bir ülke olarak Katar tüm Batı-dışı toplumların yaptığı gibi “gelişmişlik gösteren Batılı kurumlardan” yararlanarak süreci inşa etmiştir (Doğan 2022, 297-309). Doha’nın kültürel inşasında arkeoloji araştırmaları coğrafyanın ülkeye aidiyetini göstermesi üzere gelişmiştir. Örneğin, bağımsızlıktan sonra Beatrice De Cardi’nin çalışmaları arkeolojik verinin oluşumunu hazırlamıştır (Excell 2016, 22).

Doha’da açılan ilk müze Katar Ulusal Müzesi’dir. Müze, 1975 yılında Eski Emir Sarayı’nda açılmıştır. Müzede ülkenin kronolojik hikâyesi jeoloji, arkeoloji ve etnografyaya dayanarak teşhir edilmiştir. Serginin bir bölümü Sani ailesinin Katar için oynadığı role ayrılmıştır (Excell 2016, 28). Katar’ın kültürel gelişiminde 1995 yılında iktidarı kansız bir darbeye devralan Şeyh Hamad’ın politikaları etkili olmuştur (Fromherz 2012, 83). Bu çerçevede 1997- 2005 yılları arasında Sani ailesi dünya ölçeğinde sanata en çok yatırım yapan kişiler olmuştur (Anon, 2014). Doha müzeleri bu bağlamda Katar Emirliği’nin gelecek vizyonu açısından yumuşak güç aracı olarak kullanılmıştır. Bu amaç Katar’ın 2030 Ulusal Vizyonunda da ortaya koyulmuştur. Ulusal vizyon belgesine göre Katar’ın ekonomik ve sosyal değişimi yerel kültür ve geleneksel değerlerden ayrı düşünülmeyle Arap/İslam ulusu olan emirliğin gelişimine vurgu yapmıştır. Ülkenin gelecek vizyonunda küreselleşmenin geleneksel değerlere getireceği zorluklar yeni ve eski uyumunun yakalanmasını hedeflemiştir. Bu nedenle kültürel ve entelektüel aktivitelerin desteklenmesi temel amaç olmuştur. Bu sayede, bölgesel ve küresel açıdan kültürel ilişkilerin kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır (Qatar General Secretariat for Development Planning, 2008, 1-23). Örneğin, Katar Müzeler Başkanı Şeyha Mayassa’nın direktörlüğünde her yıl farklı bir ülkeyle

² Câhiliye döneminde, bedevi yaşantısında baba tarafından kan bağı bulunan akrabaların oluşturduğu topluluğa “asabe” denilmiştir. Bu topluluğun herhangi bir dış tehlikeye karşı koymak veya saldırıda bulunmak söz konusu olduğunda harekete geçmesini sağlayan dayanışma ruhuna “asabiyet” denilmektedir. Bkz. Çağrıcı 1991, 453

kültürel ilişkileri artırmak için “Kültür Yılları” projesi hayata geçirilmiştir. 2012 yılında Japonya ile başlayan bu proje, İngiltere’yle (2013), Brezilyayla (2014), Türkiye’yle (2015), Çin’le (2016), Almanya’yla (2017), Rusya’yla (2018), Hindistan’la (2019), Fransa’yla (2020), Amerika’yla (2021), (MENZA) Orta Doğu-Kuzey Afrika-Güney Asya ülkeleriyle (2022) ve 2023’te Endonezya’yla kurulmuştur (Anon 2012). Bu süreç kamu diplomasisine de ilişkin olarak ülkelerin kamuoyunda olumlu bir imge bırakmayı amaçlamıştır.

Doha’da Eğitim Şehri olarak oluşturulan bölgede çok sayıda yabancı üniversite kampüs açarak eğitim vermiştir. Bu noktada temel amaç mesleklerde uzmanlaşmanın sağlanmasıdır. Doha’da açılan üniversitelerin sanat ile ilgili bölümleri de etkin olmuştur. Bu bölümlerde sanatta uzman kişilerin yetişmesini sağlamıştır. University College London’un “Müze Araştırmaları” adı altında Doha’da açmış olduğu bir bölüm bu açıdan sanata bakışın önemini göstermektedir (Ahmed 2019, 50).

Fig. 4. İslam Sanatları Müzesi-Doha

Katar kültür politikalarının uygulanmasında emir ailesinden iki kadın yönetici etkili olmuştur. Bunlar, Katar Vakfı Başkanı Şeyha Moza ve Katar Müzeleri Başkanı Şeyha Mayassa’dır. Şeyha Mayassa “Doha’yı müzelerin Mekke’si yapma amacıyla dünya tarafından kabul gören eserleri toplayarak bu süreci oluşturmak istediklerini” belirtilmiştir. Şeyha Moza’nın Katar Vakfı ise eğitim ve kültürel politikalarla toplumun bilinçlendirilmesini amaçlamıştır. (Adhan, 2008, 239-244). Kültür politikaları bağlamında Şeyha Mayassa’nın direktörlüğünde Katar Müzeleri’nin incelenmesi önemlidir. Çünkü Kültür Bakanlığı ve Katar Müzeleri farklı idari yapılanmalara ayrılarak yönetilmişlerdir. Bakanlık kültür ve eğitim gibi alanlara eğilmişken müzeler özerk bir yapıda 2008 yılında kurulan Katar Müzeleri Başkanlığı tarafından idare edilmiştir. Bu sayede ilk olarak yerellik ve toplum ilişkisinin inşası sonrasında küresel toplum tarafından saygı gösterilen bir marka kent yaratılması amaçlanmıştır. Doha bölgesel açıdan önemli bir merkez olarak kurgulanmış ve dünya çapında tanınır bir küresel merkez olma amacına yönelik politikalar uygulanmıştır (Alraouf 2016, 79-82). Bu açıdan Doha’da kurulan müzeler yerellik ve küreselliği içinde taşıyan yapılar olmuştur. Örneğin, İslam Sanatları Müzesi ve MATHAF: Arap Modern Sanatları Müzesi kültür politikası açısından önemlidir. İslam Sanatları Müzesi kentin merkezi noktasında yapay bir ada üzerine Doha’nın simge yapısı olarak inşa edilmiştir. Dünyaca ünlü mimar I.M. Pei tarafından klasik İslam mimarisi ile uyumlu olarak inşa edilen yapıda (Fig 4) (MIA 2023) dünyanın birçok noktasından İslam Sanat eserleri teşhir edilmiştir. Bu da ülkenin yerelliği ve küreselliğine ilişkin olarak İslam’ın önemini göstermiştir. Fakat İslam Sanatları Müzesi’nden hiçbir eserin Katar orijinli olmaması belirtmeye değerdir (Mellah 2014, 307). Bu, Doha’nın etki alanının ilk olarak bölgesel (İslam toplumu) olduğunu göstermiştir. Bu durum kültür yönetimi açısından vatandaşlığa yönelik de kurgulanmıştır. İslam Sanatları Müzesi kültürel mimariye uygun inşa edilmiştir. İslam Sanatları Müzesi Parkı’nın müzeden daha çok ziyaretçi

alması da bununla ilişkilidir (Salama *et al.* 2016, 190). Doha’da yaşayan yerel halk yapıyı bir toplanma ve eğlence ortamı olarak görmüştür. Bu da mekânı toplum tarafından kabul gören bir kamusal mekân yapmıştır. Bir diğer önemli müze olan MATHAF: Arap Modern Sanatlar Müzesi bölgesel olarak kendini ifade etmek isteyen sanatçıların teşhir mekânı olarak yerelliği küresellik ile birleştirmiştir (Exell 2014, 54). MATHAF, Körfez’de küresel kültür kurumları oluşturma yarışının sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni 2008’de Dubai’nin Orta Doğu Modern Sanat Müzesi projesini duyurmasıyla Katar’ın ileri bir tarihe bıraktığı Modern Sanata hasredilmiş müze düşüncesini öne almasına ve MATHAF’ın 2010’da ziyarete açılmasına sebep olmuştur (Naef 2014, 271). Bu bölge içinde yaşanan kültür politikalarının farklılaşmasını da göstermektedir. Bu açıdan Doha, İslam Sanatları Müzesi aracılığıyla bölgesel olarak önemli MATHAF aracılığıyla da Arap modern sanatını küresel sanat piyasasına katma amacıyla olan bir küresel kent imgesine bağlı kurgulanmıştır. MATHAF’ın bir diğer özelliği konumlandığı yerin Katar yerelliğiyle kurmuş olduğu ilişkidir. MATHAF eğitim şehri olarak adlandırılan bir alanda inşa edilmiştir. Bu konumlandırma müzenin Doha’nın modern yüzünü gösteren bir kültürlenme mekânı olmasını sağlamıştır. MATHAF’ın Arapça müze anlamına gelmesi modernlik ile yerelliğin de bu açıdan bir arada olduğunu göstermektedir (Doğan 2022, 352).

Dubai: Küresel Bir Markanın Oluşumu

Birleşik Arap Emirlikleri İngiltere’nin Körfezden çekilmesiyle yedi emirliğin birleşmesi ve Abu Dabi’nin başkent olduğu bir yapıda kurulmuştur. Bu birleşme bir ulus inşasından ziyade her emirliğin kendine ait kararlar alabileceği otonom bir yapı üzerine gelişmiştir. Dubai, başkent Abu Dabi’nin hegemonik üstünlüğüne karşı ekonomi, kültür, güvenlik ve eğitimle ilgili kararları kendisi oluşturabilmiştir (Davidson 1988, 61-62). Dubai modernleşmesinin sıfır noktası 1960’lar da petrol üretiminin başlamasıdır. Süreç kentin gelişimini ve görseelliğini büyük oranda değiştirmiştir (Moghadam 2021, 2).

Dubai’nin gelişimi ve yükselişinin büyüklüğü bu sürecin yorumlanmasını kendi özelinde değerlendirilmesini gerektirmiştir. Emlak piyasası kenti, neoliberal ekonominin uygulandığı bir merkez olarak bu Dubaileşme kavramıyla açıklanmıştır. Bu kavram modernleşmeyi amaç edinen kentlerin karşısına çıkan bir imgeye dönüşmüştür (Elsheshtawy 2008, 22). Bu sürece ilişkin olarak Jammeel Sanat Merkezi ve The Third Line’da içeren onlarca sanat galerisi Dubai’de açılmıştır. Bu sadece sanat merkezlerinin açılmasıyla kalmamış ayrıca birçok sanatçıyı da bu bölgeye çekmiş ve üretim merkezi olmuştur. Körfez’de benzer ekonomik refaha sahip kentler arasında Dubai bu özelliği ile küresel bir merkeze dönüşmüştür (Abdessamad 2023). Örneğin, Jammeel Sanat Merkezi, Suudi merkezli bir yatırım olarak Dubai’de açılmıştır. Bu, Dubai’nin bölgesel olarak önemini de göstermektedir. Yatırım imkanına sahip şirketler varlıklarını küreselliğe ilişkin olarak görünebilecekleri ve müşterilerine/izleyicilerine ulaşabilecekleri en uygun ortamı seçmelerinden dolayı Dubai bir küresel vitrin imkânı sağlayan mekân olmuştur (Dawson 2018). Hindistanlı sanatçıların ve galerin Dubai’de varlığının bir Hint Sanat Dünyası olgusu oluşturması ve bunun Dubai’nin sağladığı küresel vitrinin içinde yer almaya dair olduğu da bu açıdan belirtilmelidir (Kakar 2024).

Anlamlandırma düalist olarak hem olumlu hem de olumsuz özellikleri içinde taşımıştır. Olumlu özellik gelişme ve büyüme olurken olumsuz imge gösterişli yapının mekân ve kendi içinde taşıdığı tezattır. Dubai’nin dünyanın en fazla postmodern yapılarına sahip mekânı olması bu açıdan değerlendirildiğinde anlaşılır olacaktır. Dubai kent planlanmasında ana öge modern ve büyük binalardır. Yerellik kendisini tarihi olarak kalmış birkaç yapının restorasyonu ile sağlamıştır. (Shoup 2022, 128). Bu, estetiğin algılanmasına ilişkin de olmuştur. Sanatın dekoratif unsur olarak kullanılmasıyla estetik olarak kullanılması yüzyıllara dayanan bir tartışmayı içinde

taşımıştır. Dubai özelinde bu olgu, Gregorgy Jusdanis'in "Gecikmiş Modernlik" (Jusdanis 2022) kavramıyla açıklamak modernleşme sürecinin dışarıdan kopyayla alınmasının kendi içinde plastik bir hâl alacağıdır. Bu olgu, Dubai'nin sanatsal ve kültürel yatırımlarında pahalı ve özel teşhirin (Osborn & Chang 2009, 8) öne alınarak gerçekleşmesinin de sebebini göstermektedir. Dubai'de 2022 yılında açılan Museum of Future (Geleceğin Müzesi) müze binası ve imgesi geleceğin yaşamında rol oynamak isteyen kentin varlığını gösteren önemli bir örnek olmuştur. Arap kaligrafisi sanatından öykünme ile tasarlanan yapı (Fig. 5) (DubaiFuture Foundation, 2023) dijitalleşmenin geleceğinin gösterildiği bir mekân olarak Dubai Markasını temsil etmiştir (DubaiFuture Foundation, 2023). Geleceğin Müzesi eliptik bir açık merkeze sahip olarak tasarlanmıştır. Binanın kendisi yaratıcılığı içinde barındırmış ve adı ile uyum sağlama amacıyla oluşturulmuştur. Dokuz katlı olarak inşa edilen yapının ön cephesi pürüzsüz ve gümüş rengindedir. Müzenin fütüristik formunun anlaşılabilmesi için yeşil bir kot üzerinde tasarlanmıştır (Golasz-Szolomicka & Szolomicki 2020, 8-9). Müzedeki eliptik boşluk sembolik olarak insalığın yazılmamış geleceğini gösteren bir imgeye karşılık gelmiştir (Lusive Studio, 2019).

Bu postmodern kültürün toplumu merkezileştirmesiyle de ilgili olmuştur. Postmodern kültür sosyoekonomik olarak zaman ve mekânı yapıbozuma uğratarak kendisine yeni bir gerçeklik yaratmıştır (Curtis 2011, 1943-1944). Dubai bu açıdan mekânı dönüştürebilmiş ve kendine yeni bir kent imgesi yaratabilmiştir. Bu olgu ayrıca yeni bir kimlik inşasına sebep oluşturmuştur. Küresel Güney'in evrensel mekanlarının sahibi bir sanat merkezi olarak Dubai küresel ve çok kültürlü bir moda merkezine dönüşmüştür. Bu bir merkez olarak Dubai'nin İslam, postkolonyalizm, göç ve yerinden edilme gibi kavramları da dönüştürmesine ve kendi içinde eritebilmesine olanak sağlamıştır (Moghadam 2021, 11).

Fig. 5. Museum of Future-Dubai

Dubai'nin kültür politikası diyalog ve yaratıcılık odaklı ve bir kültür merkezi inşasına yönelik olmuştur. Bu bağlamda kültür politikaları Dubai Kültür adlı bir organizasyon aracılığıyla oluşturulmuştur. Ekonomik büyüme kentin küreselliği için sanat yatırımlarını zorunlu kılmıştır. Bu sebeple UNESCO tarafından Dubai, dünyada kültür ve yaratıcılık endüstrilerinin en hızlı geliştiği yerlerden biri olarak gösterilmiştir (Dubai Cultur 2021, 2-3). Dubai'nin bölgede uluslararası şirketlere sağladığı vergi kolaylıkları sayesinde en fazla yabancı yatırımcı çeken yer olduğu belirtilmelidir (Shoup 2022, 126). Bunda sermayenin kültürün metaya dönüşmesi ve sanatın da kamudan daha fazla özel şirket yatırımlarıyla imaj ve pazarlama unsuru olarak kullanması etkilidir (Wu 2005, 40). Dubaileşme olgusu ekonomik yatırımların yanında sanat ve kültür yatırımlarını da içermiştir. Örneğin, Dubai'nin ilk galerisi olan Meclis Galerisi, Mir Abdullah Amiri Evi 1989 yılında kentin kültürel mekân ihtiyacı sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu modern bir kent göstergesi olan müzelerin görünürlüğüne ilişkin olmuştur. Müzede teşhir tarihi bağlam dışında ilginç ve değerli görülen nesnelerin toplanmasıyla oluşturulmuştur (Biln & El-

Amrousi 2014, 33).

Dubai’nin ilk müzesi 1971’de açılan Dubai Müzesidir. Dubai Müzesi, Abu Dabi’nin Al Ain Ulusal Müzesi’nin inşasından kısa bir süre sonra Al Fahidi (1787) kalesinde açılmıştır. Müze teşhiri, tarihi ve etnografik eserlerin Dubai özelinde kentın söylencesini oluşturmuştur (Prager 2015, 25). Müze teşhiri ana eksende kentın 1960’lardan sonra gösterdiği gelişimin anlatılmasıdır. Dubai kültür politikası bu açıdan kentın özerkliğini göstermesi ve bir imaj unsuru olarak kullanılmasını sağlamıştır (Biln & El-Amrousi 2014, 24). Dubai müzeleri, müzecilik açısından başlangıçta miras temeli mekâna ilişkin “in situ” olarak ifade edilen müzelerdir. Örneğin, Al-Siraah Galerisi, Obaid ve Jumaa bin Thani Evi bunlardan birisidir. Kalabalık bir caddede yer alan müzede etnografya ve İslam sanatlarını teşhir etmiştir. Mekânın önemi Dubai’nin önemli bir konaklama yeri ve inci avcılığı merkezinde konumlanmasıdır. Mekân, Dubai yerelliğinin sunumu açısından kentın söylencesine ait olmuştur (Biln & El-Amrousi 2014, 30-31).

Dubai Kültür ve Sanat Başkanlığı (Dubai Kültür), 2008’de kurulmuştur. Dubai Kültür, kentın tarihi ve önemli imgelerini çağdaş kültür içinde sunumunu yaparak yaratıcı etkinlikler ortaya çıkarmıştır. Dubai haricinde Emirliğin diğer şehirlerinin müze ve kütüphanelerinin idaresi Dubai Kültür tarafından düzenlenmiştir (Dubai Culture, 2023). Dubai 2030 Vizyon belgesi ekonomik gelişim ile kültürel gelişimin beraber ilerlemesini ve yatırımların bu açıdan gerçekleştirileceğini belgelemiştir. Dubai’nin Asya, Afrika ve Orta Doğu arasında bölgesel bir merkez olma stratejisinde kültür yönetimi önemlidir. Bunda 2006 yılında ilk defa Dubai’de gerçekleşen ve her sene düzenlenen Dubai Sanat Festivali (Art Dubai) önemli bir araç olmuştur. Bunun nedeni sanat festivallerinin Küresel Kuzey’in yörüngesinde (Venedik Sanat Festivali ve Art Basel vb.) oluşmasıdır (Sindelar 2016, 3-8). Bu amaçla benzer beğeniye yönelik Dubai Sanat Festivali kentın küreselliğine pozitif etki etmiştir. Bunun nedeni Batı’dan başlayarak devam eden küresel sanat organizasyonlarının (Art Basel, The Armory Show New York, Frieze London, Art Hong Kong, India Art Fair, Contemporary İstanbul) kent imajıyla direkt ilişkisidir. Dubai bu bağlamda sanat fuarına davet ettiği Batılı galerilerden para talep etmeyerek gelmeleri için de destekte bulunmuştur (Morel 2014, 353-358). Ayrıca Dubai Sanat Festivalinin gerçekleştiği alan ‘Yeni Dubai’ olarak da adlandırılan lüks merkezi olan bir bölgede Dubai Uluslararası Finans Merkezi’nde bulunan sanat uzmanları tarafından önerilen bir proje olduğu belirtilmelidir (Moghadam 2021, 2).

Batılı galeriler dışında toplumun modernliğine ilişkin Batı’dan gelen üniversiteler de bu amaca yönelik inşa edilmiştir. Eğitim kurumlarının açtığı kampüsler hem kentın imajı hem de küreselliğine uyum sağlamıştır. Dubai’de açılan üniversiteler mühendislik ve işletme alanları için uzman yetiştiren kurumlardır. Bu noktada Dubai üniversitelerinin sanat ve kültüre yönelik uzmanlık kazandıran bölümlerinin tasarım ve dizayn bölümleri olduğu belirtilmelidir (Dubai Knowledge, 2023). Bu durum sanat eğitiminin moda ve tasarımda uzmanlaşmaya yönelik geliştiğini göstererek sanat uzmanlığının ekonomiye yönelik oluşturulduğunu göstermektedir.

Sanatın toplum içindeki yeri ile kadının toplum içindeki konumu Orta Doğu bağlamında benzer olmuştur. Bu süreç kadının özgürlüğü ve sosyal ilişkilere katılımıyla da eş görülmüştür (Shabout 2007, 21). Modern sanatın gelişimi ve kadın yöneticilerin bu etkinliklerinin yöneticiliği yapması özellikle Körfez ülkelerinde önemli bir modernleşme ve küresel yurttaşlığa ilişkin politikayı oluşturmuştur. Bu bağlamda Dubai’nin sanat ve kültür yönetiminde kadın yöneticileri önemli görevler üstlenmiştir. Örneğin; Hala Badri, Dubai Kültür ve Sanat Başkanlığı yöneticiliği, Mona Al Gurg, Dubai Kültür ve Miras Direktörlüğü, Shaima Rashid Al Suwaid, Dubai Kültür Pazarlaması ve İletişim Direktörlüğü, Eman Al Hammadi ise Kütüphane Direktörlüğü yapmıştır (Regina 2022).

Küresel dönemde sanat yatırımlarının metalaşması sanat yarışmaları ve organizasyonların

sayısını artırmıştır. Bu yarışmaların düzenlendiği mekânlar çoğunlukla Küresel Kuzey’de yer almıştır. Bunun nedeni sanat beğenisi üzerindeki Batı hegemonyasıdır. Sanat ödüllerinin düzenlenmesi beğeniyi bu açıdan kontrol edebilmeyi sağlamıştır. Küresel bir kent olarak Dubai’de küresel olarak önemli bir ödül töreni (Abraj Capital) düzenlemiştir. 2009’da gerçekleşen ilk ödül töreni Arap sanatçılarının desteklenmesi ve dünya vitrinine çıkarılması amacıyla oluşturulmuştur (Appleyard & Salzman 2012, 24-29). Kültür politikası bu açıdan Dubai’nin küresel bir ödül töreniyle küresel sanatın kapı bekçisi olarak inşasını amaçlamıştır. Bu ayrıca Küresel Güney’in temsil edildiği bir merkez olarak Dubai’nin kolonyal karşıtı söyleme ve Batı merkezli sanat beğenisini Batı-dışına çıkarılmasını da sağlamıştır (Jarry 2024).

Sonuç ve Değerlendirme

Kültür politikaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen dünya ilişkilerinde kültürün değişen rolüne/anlamlandırılmasına yönelik oluşmuştur. Bunda İki Kutuplu Dünya, Küresel Kuzey ve Güney ilişkilerinde kültürün ideoloji ve ekonomik hegemonya aracı olarak inşası temel belirleyicidir. Kültürün sanat yönetimi ile ilgili değerlendirilmesinden sonra gelişme/ilerleme ile ilgili değerlendirilme sürecine girmesi bu bağlamda önemlidir. Neoliberal politikalar da bu açıdan kültürün ekonomik süreçlere dâhil edilerek değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Kültür politikaları küresellik ve yerelliğe ilişkin oluşturulmuştur. Araştırma küresel dönemde kültüre büyük yatırımlar da bulunan Körfez ülkelerinin yatırımlarının sebeplerini anlamak üzerine gelişmiştir. Doha ve Dubai kentleri de buna yönelik seçilmiştir. Küreselleşme kentlerin önemini artırmış kültür politikaları, ülkeler arasında kurulan ilişkilerde, turizmde ve kamu diplomasisinde önemli bir araca dönüşmüştür. Örneklem seçilen şehirlerin küresel kentler olarak konumlanma istekleri kültür politikalarını küreselliğe ilişkin oluşturmasına sebep olmuştur. Müze ve sanat organizasyonlarını simgesel olarak inşa etmişlerdir. Bunun için dünyaca ünlü mimarlarla çalıştıkları gibi sanat alımlarında sansasyonel yatırımlarda bulunmuşlardır. Doha, Katar’ın başkenti olarak kültürü yerellik ve küreselliğe yönelik uygulamıştır. Doha’nın kültür politikalarını değerlendirmede İslam Sanatları Müzesi ve MATHAF: Arap Modern Sanatları Müzesi kullanılmıştır. İslam Sanatları Müzesi simge bir yapı olarak ülkenin bölgeselliğine ve yerel kültürene ilişkin kurulmuştur. MATHAF ise Arap modernleşmesi ve küresel sanat hareketlerine uzak olmayan topluluğun oluşumunu amaçlamıştır. Ayrıca MATHAF’ın online erişime açık ansiklopedisinde Arap modern ve çağdaş sanat üretimi yapan sanatçıların listesi oluşturulmuş ve küreselliğe yönelik bölgesel referans sağlayan bir mekân olması sağlanmıştır. Bölgeselliğin önemini göstermesi açısından Doha müzelerinde Dubai’den farklı olarak ziyaretçilerinden uyulması istenen kıyafet kısıtlamaları verilebilir. Doha bu açıdan yerelliğin küreselleşme sürecinde göz ardı edilmeyerek uygulanmasını amaçlamıştır. Buna karşın Dubai müzelerinde bir kısıtlama bilgisi bulunmaması kent imgesinin sunduğu küresel imaja uygun olmuştur.

Dubai kültür politikaları Dubaileşme denilen kavramı oluşturan politikaların anlaşılmasıyla sağlanmıştır. Dubai, ülkesinin küresel ölçekte en çok tanınan kenti olmuştur. Bu imge, Dubai markasının algısı ve itibarına yönelik de gelişme göstermiştir. Dubai markası “lüks tüketim” ile anlaşılan bir kentin göstergesidir. Körfez fütürizmi olarak “hedonist ve pazarlama kültürünün” Dubai markası ile kurmuş olduğu ilişki sonucunda bu algının oluştuğu belirtilmelidir. Bu açıdan Dubai kültür yönetimi neoliberal politikalar özelinde küresel bir kent olma hedefiyle hayata geçen politikalarıdır. Dubai Sanat Fuarı, Abraj Capital ödül töreni de bu bağlamda değerlendirilebilecek etkinliklerdir. Dubai kültür politikası ekonomik yatırımlar temelinde kentin küresel bir merkez olması üzerine inşa edilmiştir. Müze ve sanat yatırımları Dubai anlamlandırmasını yerellik dışında postmodern imgeye ilişkin küresel bir merkez olmasını sağlamıştır. Bu süreç büyük devasa binalar, modern yapılar ve yerelliğin bu imge içinde yaşadığı dönüşüm üzerinden

oluşturulmuştur.

Dubai’nin kültür yatırımları ekonomik temelde gerçekleştirilen yatırımlardır. Örneğin, ülkede açılmış olan birçok yabancı üniversite olmasına rağmen bu üniversitelerde sanatla ilgili bölümlerin sayısı azdır. Olanlar da tasarım ve moda gibi alanlar üzerinden ekonomik yaratıcılık amacı taşıyan uzmanlaşma için kurgulanmıştır. Buna karşın Doha, bu noktada farklılaşarak kültürel üretimlerin kent yerelliğine uyumlu kurgulanmasını amaçlamıştır. Ayrıca Doha’da açılan üniversitelerin sanat ile ilgili bölümleri de bu açıdan uzmanlaşmayı desteklemiştir. Örneğin, müze araştırmaları için kurulmuş olan bir bölümün varlığı bunu göstermektedir. Uygulamadaki bu farklılıklar küreselliği yorumlamaya ilişkin de iki farklı düşüncenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İlki Dubaileşme denilen ekonomi temelli yatırımları neoliberal politikalar ekseninde ele alan modeldir. İkincisi ise Dohalaşma olarak ortaya çıkan küreselliğe uyumlu fakat kendi yerelliğini de korumaya çalışan modeli ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonucunda küresel çağda kültür politikalarının yorumlanmasında Türkçe akademik yazında kullanılabilecek bölgesel modellerin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu sayede kültürel araştırmalarda kullanılacak bu referansların yerel/bölgesel bilgi üretimine katkı sunacağı düşünülmüştür.

Yazarın Notu

Yazarın notu yoktur.

Mali Destek Bildirimi (Funding)

Destek alınmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdessamad F. 2023, *We need to push back at art from the West': The Gulf as a cultural hub*, Kaynak: <https://www.middleeasteye.net/discover/arab-gulf-drive-become-hub-culture-museums-art>
- Adhan K. 2008, “Rediscovering the Island: Doha’s Urbanity from Pearls to Spectacle”. Ed. *Yasser Elsheshtawy, The Evolving Arab City: Tradition, Modernity and Urban Development*. London, 218-257.
- Ahmed F. B. J. 2019, “Foreign Universities in Qatar: A Critical Review of Policy and Sustainability Issues”. *Challenges of the Knowledge Society*, 13, 50-59.
- Ali S. 2010, *Dubai Gilded Cage*. London.
- Al-Maria S. 2012, *The Girl Who Fell to Earth*. New York.
- Alraouf A. A. 2016, “‘Dohaization’: An Emerging Interface between Knowledge, Creativity, and Gulf Urbanity”. Eds. George Katodrytis and Sharmeen Syed, *Gulf Cities as Interfaces*. Cambridge, 47-68.
- Alraouf A. A. 2016, “One nation, one myth and two museums Heritage, architecture and culture as tools for assembling identity in Qatar”. Eds. Pamela Erskine-Loftus, Mariam Al-Mulla and Victoria Hightower, *Representing the Nation Heritage, museums, national narratives and identity in the Arab Gulf States*. London, 79-94.
- Alraouf A. A. 2020, “Beyond Oil: The Inevitability of Knowledge-Based Urbanism in Middle Eastern and Gulf Cities”. *Review of World Planning Practice*, 16, 21-38.
- Anon 2012, *Years of Culture Qatar*. Kaynak: <https://yearsofculture.qa/about>
- Anon 2014, *BBC News*. Kaynak: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-30001716>
- Appleyard C. & Salzman J. 2012, *Corporate Art Collections: A Handbook to Corporate Buying*. Farnham.
- Baysal C. U. 2016, “Kabataş Martı Projesi: İstanbul’un Dubaileştirilmesi ve Mimarinin Etiği”. *mimarist*, 57, 14-17.
- Beblawi H. 2016, The Concept of “Rentier States” Revisited. Eds. Ahmed Galal and Ishac Diwan, *The Middle East Economies in Times of Transition*. London, 199-212.
- Bell D. & Oakley K. 2015, *Cultural Policy*. New York.
- Bendixen P. 1994, “Cultural Policy and the Aesthetics of Industrialism”. *Cultural Policy*, 1/1, 121-139. <https://doi.org/10.1080/10286639409357974>
- Biln J. & El-Amrousi M. 2014. “Dubai’s Heritage House Museums: A Semiosis of Melancholy”.

- Traditional Dwellings and Settlements Reviues*, 25/2, 23-38.
- BrandFinance 2024, *Global Soft Power Index 2023*. Kaynak: <https://brandirectory.com/softpower/ranking?region=1&metric=8&statement=0>
- Çağrı M. 1991, "Asabiyyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 3, 453-455
- Carbonell A. 2016, "Dubai: The Political Project of a New Metropolis". Eds. George Katodrytis and Sharmeen Syed, *Gulf Cities as Interfaces*. Cambridge, 229-242.
- Curtis S. 2011, "Global cities and the transformation of the International System". *Review of International Studies*, 37/4, 1923-1947.
- Davidson C. M. 1988, *Abu Dhabi Oil and Beyond*. London.
- Dawson A. 2018, *Jameel Arts Centre: Dubai gets first non-governmental contemporary art space*, Kaynak:<https://www.theartnewspaper.com/2018/11/12/jameel-arts-centre-dubai-gets-first-non-governmental-contemporary-art-space>
- Doğan O. 2022, Orta Doğuda Küreselleşme ve Kimlik Ekseninde Müzecilik: Katar İslam Sanatları Müzesi ve Modern Arap Sanatları Müzesi Örnekleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Dubai Cultur. 2021, *2021 Annual Report*, Kaynak: <https://dubaiculture.gov.ae/-/media/DC/Annual-Reports/DC-2021-Annual-Report--->
- Dubai Culture. 2023, *Who We Are Curating Culture*. Kaynak: <https://dubaiculture.gov.ae/en/about-us/who-we-are>
- Dubai Culture. 2023, Promoting Dubai's cultural landscape. Kaynak: <https://dubaiculture.gov.ae/en/about-us/Strategy>
- Dubai Future Foundation. 2023, *Museum of The Future Showcasing a New Era*. Kaynak: <https://www.dubaifuture.ae/initiatives/future-experience/museum-of-the-future>
- Dubai Knowledge. 2023, *Dubai Higher Education*. Kaynak: <https://web.khda.gov.ae/en/Education-Directory/Higher-Education>
- Elsheshtawy, Y. 2008, Cities of Sand and Fog: Abu Dhabi's Arrival on the Global Scene. Ed. Yasser Elsheshtawy, *The Evolving Arab City Tradition, Modernity and Urban Development*. London, 258-304.
- Er Y. 2017, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Ankara.
- Excell K. 2016, *Modernity and the Museum in the Arabian Peninsula*. New York.
- Exell K. 2014, "Collecting an Alternative World: The Sheikh Faisal bin Qassim Al Thani Museum in Qatar". Eds. K. Exell and T. Rico, *Cultural Heritage in the Arabian Peninsula*. Burlington, 51-70.
- Exell K. 2017, "Doha's cultural armature on display: a response to Artifacts and Allegiances: How Museums put the Nation and the World on Display". *Identities*, 24/1, 19-25. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2016.1260018>
- Fernandes F. 2023, *Ranked: Top 10 Cities Where International Travelers Spend the Most*. Kaynak: <https://www.visualcapitalist.com/ranked-top-10-cities-where-international-travelers-spend-the-most/>
- Frangos M. 2017, "The Girl Who Fell to Earth: Sophia Al-Maria's Retro-Futurism". *C21 Literature: Journal of 21st-century Writings*, 5/3, 1-21.
- Fromherz A. J. 2012, *Qatar A Modern History*. Washington.
- Fuccaro N. 2009, *Histories of City and State in the Persian Gulf*. Cambridge.
- Golasz-Szolomicka H. & Szolomicki J. 2020, "Selected Modern Public Culture and Educational Buildings in Countries of the Persian Gulf", *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 960, 1-10. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/960/2/022052>
- Gold J. R. 2019, "The Modern City". Eds. Rob Kitchin and Nigel Thrift, *International Encyclopedia of Human Geography*. Oxford, 150-156.
- Graebner S. 2014, "The Louvre Abu Dhabi: French Universalism, Exported", *L'Esprit Créateur*, 54/2, 186-199. <https://www.jstor.org/stable/26378905>
- Hamnett C. & Shoval N. 2003, "Museums as Flagships of Urban Development". Eds. Lily M. Hoffman, Susan S. Fainstein and Dennis R. Judd, *Cities and visitors: regulating people, markets, and city space*. Malden, 219-236.
- Hansen T. B. 1995, "Measuring the value of culture". *The European Journal of Cultural Policy*, 1/2, 309-322. <https://doi.org/10.1080/10286639509357988>
- Jarry R. 2024, *Art Dubai 2024: Platforming the Global South from the Arabian Gulf*, Kaynak:

- <https://www.stirworld.com/think-opinions-art-dubai-2024-platforming-the-global-south-from-the-arabian-gulf>
- Jusdanis G. 2022, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür*. Çev: T. Birkan, İstanbul.
- Kakar A. 2024, *Art Dubai Highlights the City’s Growing Appeal with Asian Collectors*, Kaynak: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-art-dubai-highlights-citys-growing-appeal-asian-collectors>
- Karvelyte K. 2018, “From arts desert to global cultural metropolis The (re)branding of Shanghai and Hong Kong”. Eds. V. Durrer, T. Miller and D. O’Brien, *The Routledge Handbook of Global Cultural Policy*. New York, 247-264.
- Kawashima N. 1997, “Theorising decentralisation in cultural policy: Concepts, values and strategies”. *International Journal of Cultural Policy*, 3/2, 341-359. DOI: 10.1080/10286639709358053
- Kinzel M. & Tanaka M. 2015, *Imagining the Past Visitor specific applications for Al Zubarah Archaeological Site, Qatar*. Kaynak: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7419608>.
- Kluijver R. 2013, *Contemporary Art in the Gulf Context and Perspectives*. Kaynak: <https://robertk.space/wp-content/uploads/2020/05/Contemporary-Art-in-the-Gulf-for-print.pdf>
- Köşker N. 2018, “Mekan ve Yer”. Ed. N. Özgen, *Sosyal Coğrafya*. Ankara, 77-103.
- Krane J. 2009, *City of Gold: Dubai and the dream of capitalism*. New York.
- Litova D. 2020, “Louvre Abu-Dhabi or The Myth of Westernalism”, *Concept: Philosophy, Religion, Culture*, 4(13), 194-200. <https://doi.org/10.24833/2541-8831-2020-1-13-194-200>
- Lusive Studio. 2019, *The Museum of the Future in Dubai*, Kaynak: <https://lusive.com/lusivelife/post/dubais-futuristic-architecture#sthash.JEPBZAS4.QSbQ9Jd5.dpbs>
- McLean F. 1995, “Future directions for marketing in museums”. *The European Journal of Cultural Policy*, 1/2, 355-368.
- Mellah A. 2014, “Collecting Islamic Art: In Qatar: What’s New”. Ed. P. Erskine-Loftus, *Museums and the Material World Collecting the Arabian Peninsula*. Edinburgh, 296-331.
- MIA. 2023, *Architecture*. Kaynak: <https://mia.org.qa/en/about-us/architecture/>
- Miller T. & Yúdice G. 2002, *Cultural Policy*. London.
- Mirgani S. 2021, *Investments in Cultural Infrastructure in the Gulf Countries*. Kaynak: <https://www.iemed.org/med-yearbook/iemed-mediterranean-yearbook-2021/>
- Moghadam A. 2021, “The staging of cultural diversity in Dubai: the case of Dubai Art Fair”. *Identities*, 25. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2021.1933830>
- Molho J. 2020, “Modelling diversity: cultural district policies in Doha and Singapore”. *International Journal of Cultural Policy*, 26/6, 740-755. <https://doi.org/10.1080/10286632.2020.1811250>
- Morel C. 2014, “The art fair as a metaphor of the art world”. Eds. O’Reilly, R. Rentschler and T. Kirchner, *The Routledge companion to arts marketing*. New York, 353-363.
- Museums Qatar. 2023, *Visitor Guidelines*. Kaynak: https://qm.org.qa/en/visit/visitor-guidelines/?_gl=1*j94ajn*_ga*NzM1MjE3MDMyLjE2OTY4NTc5ODU.*_ga_3XB9X561TQ*MTY5Njg1Nzk4NS4xLjEuMTY5Njg1ODAwNy4wLjAuMA..
- Naef S. 2014, “Hidden Treasures Museum Collections of Modern Art From The Arab Wolrd (1891-2010)”. Eds. I. Maffi and R. Daher, *The Politics and Practices of Cultural Heritage in The Middle East*. London, 270-292.
- New World Wealth. 2023, *World’s Wealthiest Cities Report 2023*. Kaynak: <https://www.henleyglobal.com/publications/wealthiest-cities>
- Nisbett M. 2012, “New perspectives on instrumentalism: an empirical study of cultural diplomacy”. *International Journal of Cultural Policy*, 19/5, 1-19. <https://doi.org/10.1080/10286632.2012.704628>
- Oakley K. & O’Connor J. 2015, “Culture and The City”. Eds. Oakley, K. & O’Connor, *The Routledge Companion to The Cultural Industries*. New York, 201-211.
- Oakley K. & O’Connor J. 2015, *The Routledge Companion to The Cultural Industries*. New York.
- Osborn J. & Chang K. 2009, “Building Cultural Capital: Contemporary Art in Dubai and the African Art Circuit”. *Revisiting Modernization Conference Thematic Area 2: Emerging Circuits of African Art Production and Exhibition*. Legon, 4-16.
- Paquette J. & Beauregar D. 2018, “Cultural policy in political research”. Eds. V. Durrer, T. Miller and D. O’Brien, *The Routledge Handbook of Global Cultural Policy*. New York, 19-32.
- Petti A. 2008, “Dubai offshore urbanism”. Eds. M. Dehaene & L. De Caeter. *Heterotopia and the City*

- Public Space in a Postcivil Societ*. New York, 287-296.
- Poster M. 2006, *Information Please Culture and Politics in the Age of Digital Machines*. Durham.
- Prager L. 2015, "Displaying Origins: Heritage Museums, Cultural Festivals, and National Imageries in the UAE". *Horizons in Humanities and Social Sciences An International Refereed Journal*, 1/1, 22-46. DOI:10.19089/hhss.v1i1.14
- Qatar General Secretariat for Development Planning. 2008, *Qatar National Vision 2030*, Doha: General Secretariat for Development Planning.
- Regina 2022, *Post: Directors Of The Dubai Culture And Arts Authority: The Leading Role Of Women In The Cultural Movement*. Kaynak: <https://newsunrolled.com/opinion/89553.html>
- Renard A. L. 2021, *Western privilege: work, intimacy and postcolonial hierarchies in Dubai*. Stanford.
- Ritzer G. 2011, *Toplumun McDonaldlaşması*. Çev. Ş. S. Kaya, İstanbul.
- Rogan E. 2017, *Araplar: Bir Halkın Tarihi*. Çev: C. Demirkıran, İstanbul.
- Salama A. Wiedmann, F., Khalfani, F. and Al-Maimani, A., 2016, "Dynamics of Populations and Urban Open Spaces in the Emerging City of Doha". Eds. G. Katodrytis and S. Syed, *Gulf Cities as Interfaces*. Cambridge, 181-202.
- Shabout N. M. 2007, *Modern Arab Art Formation of Arab Aesthetics*. Florida.
- Shoup J. A. 2022, *The History of The United Arab Emirates*. Denver.
- Sindelar M. 2016, "Local, Regional, Global: An Investigation of Art Dubai's Transnational Strategies". *Arabian Humanities*, 7. 1-18. <https://doi.org/10.4000/cy.3250>
- Thorsby D. 2010, *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge.
- Trötschel-Daniels B. 2022, "Cultural Diplomacy and Cultural Heritage: Envisioned, Refused, Denied, Accomplished (1889–1969)". Eds. E. Carbó-Catalan, & D. Roig-Sanz, *Culture as Soft Power*. Berlin, 269-296.
- Turner G. 2015, "Cultura, Politics and The Cultural Industries Reviving a Critical Agenda". Eds. K. Oakley, & J. O'Connor, *The Routledge Companion to The Cultural Industries*. New York, 535-543.
- Turner V. 2018, "The Relationship Between Cultural Policy and Arts Management". Eds. V. Durrer, T. Miller, & D. O'Brien, *The Routledge Handbook of Cultural Policy*. New York. 64-86.
- UNESCO World Heritage Convention. 2023, *Tentative Lists*. Kaynak: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5662/>
- Wu C. T. 2005, *Kültürün Özeleştirilmesi 1980'ler Sonrasında Şirketlerin Sanata Müdahalesi*. Çev: E. Soğancılar, İstanbul.
- Yayınoğlu P. E. & Susar, A. F. 2008, *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim*. Kocaeli.
- Yılmaz M. 2019, "Bir Anlamlandırma Yordamı Olarak Sanat". *Felsefe Arkivi*, 50, 1-7. <https://doi.org/10.26650/arc2019-589806>
- Zahlan S. 1978, *The Origins of The United Arab Emirates*. London.
- Zukin S. 1998, "Urban Lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption". *Urban Studies*, 35/5-6, 825-839.